

LIEVEN VAN POTTELSBERGHE EN DE ROKERELS

Als er in Gent een straatnaam is die veelal foutief uitgesproken wordt dan zal het wel de Rokerelsstraat zijn. De oorzaak hiervan is te zoeken in het feit dat de betekenis van Rokerel weinig of, laat ons maar zeggen, niet meer bekend is. Ook op dit punt deed de tand des tijds zijn werk. In het Gentse schijnt er althans een tendens te zijn het woord als ro-ke-rel uit te spreken. Toen we ons wat verdiepten in deze materie en ons oor links en rechts te luisteren legden, kregen we diverse verhalen te horen, het ene al fantastischer dan het andere. De meest voorkomende vergissing die gemaakt wordt is die met de Gentse uitdrukking "krokelo" of "krakelo" wat in feite een gerookte haring is die nog even moet nagebakken worden in de pan. Daar het niet de bedoeling is hier de foutieve versies weer te geven zullen we ons verder beperken tot het vermelden van de juiste betekenis van het woord.

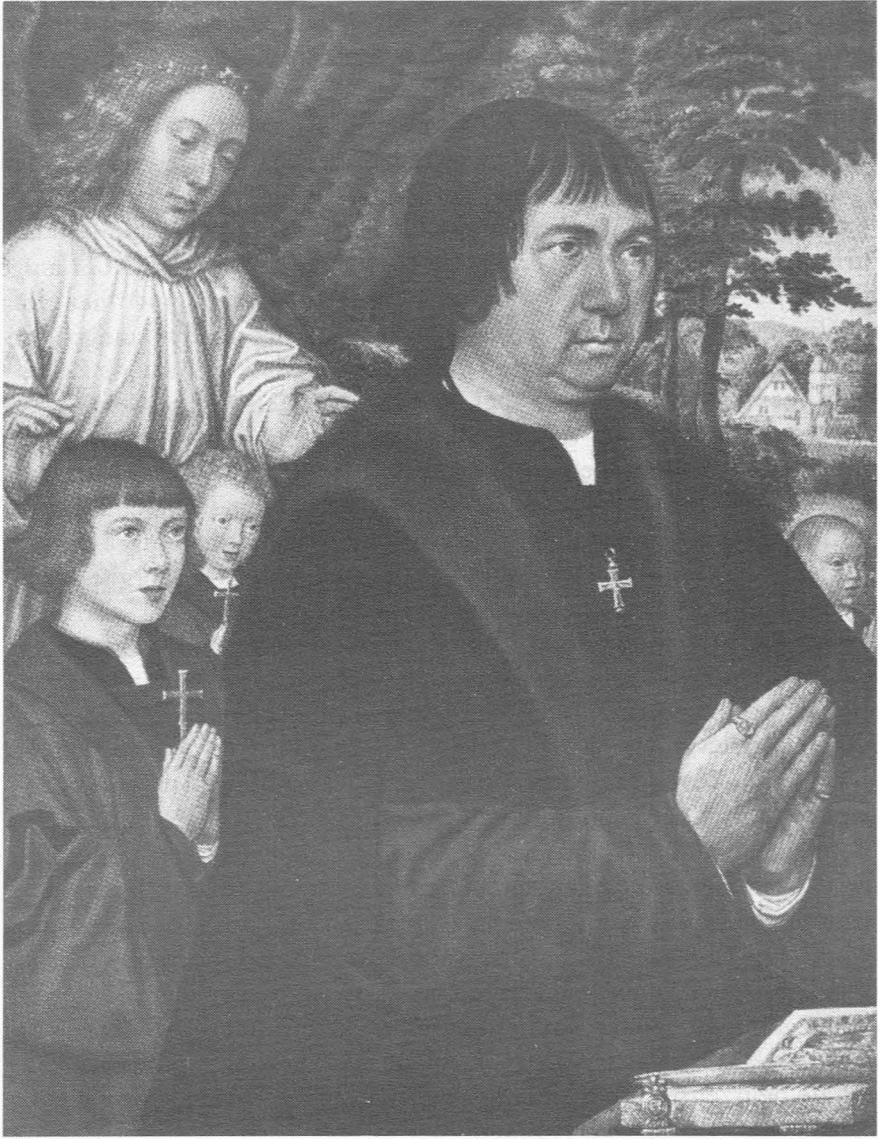
Eerst even iets over het ontstaan van de straat zelf. De vorm van de straat zoals ze zich nu voordoet is nog niet zo oud. Deze ontstond door het verbinden van twee beluiken welke respectievelijk behoorden tot de Bijlokevest en de Martelaarslaan. Het eerste beluik dateert volgens archiefstukken van 1875 en het tweede van 1884 (1).

De etymologische verklaring voor Rokerel staat in betrekking tot een Gents poorter uit het begin van de 16de eeuw met name Lieven van Pottelsberghe, voor het brede publiek niet zo'n bekende. Daar er heel wat te zeggen valt over dit personage moeten we ons beperken tot een korte kennismaking. Wanneer Lieven van Pottelsberghe geboren is, is niet bekend, men neemt aan in het derde kwart van de 15de eeuw. Hij was ridder, heer van Vinderhoute-Merendre, heer van Wissekerke (2), raadsheer in de Raad van Vlaanderen en raadsheer in de Geheime Raad welke op 23 juli 1517 werd ingesteld. Op 8 november 1508 werd hij door Maximiliaan en Karel, de latere keizer, benoemd tot ontvanger generaal van de beden (belastingen) van Vlaanderen alsook tot ontvanger generaal van de domeinen van de keizer in Vlaanderen. Daar hij zeer grote bedragen aan Karel V voorschoot, hij was namelijk bezitter van een behoorlijk fortuin, werkte hij zich in de gunst van de keizer. Hij huwde met Lievine van Steelant die hem vijf kinderen schonk. Een zoon en een dochter overleden op zeer jeugdige leeftijd. Twee zonen, Florens en Antoon, volgden lessen aan de Universiteit van Orleans alwaar de eerstgenoemde overleed in 1517. Ook Antoon was geen lang leven beschoren. Op 19 maart 1524 verwisselde hij het tijdelijke met het eeuwige. Slechts zijn zoon François bereikte een huwbare leeftijd en ging een echtverbintenis aan met Jacqueline de Bonnières de Souastre. Dit huwelijk bleef kinderloos waardoor er geen rechtstreekse wettige afstammelingen van

Lieven van Pottelsberghe meer waren. De twee schilderijen, het ene voorstellende Lieven van Pottelsberghe en het andere Lievine van Steelant, die bewaard worden in het Museum voor Schone Kunsten te Gent, geven duidelijk het drama weer van het vroegtijdig afsterven van de kinderen van Pottelsberghe. Vier van de vijf werden met een kruisje in de handen afgebeeld (3).

Te Gent bewoonde het echtpaar een huis in de Hoogstraat "buuten de Turrepoorte" waar nu het verkrotte gebouw staat waarin tot voor enige tijd een jeugdclub gevestigd was. Dit huis werd ook genoemd "het Hof van Vinderhoute". Lieven overleed op 29 juli 1531 op zijn landgoed te Wissekerke en werd begraven in zijn privekapel, de kapel van de Zoete Naam Jezus of Vinderhoutekapel, in de St. Michielskerk te Gent. Tijdens zijn leven droeg hij veel bij tot het verfraaien van deze kerk. Hij speelde ook een rol in de heropbouw van het Kinderen Alijnshospitaal (nu Museum voor Volkskunde) en stichtte verschillende fondaties. Het is juist enkele van deze fondaties waarop we dieper zullen ingaan.

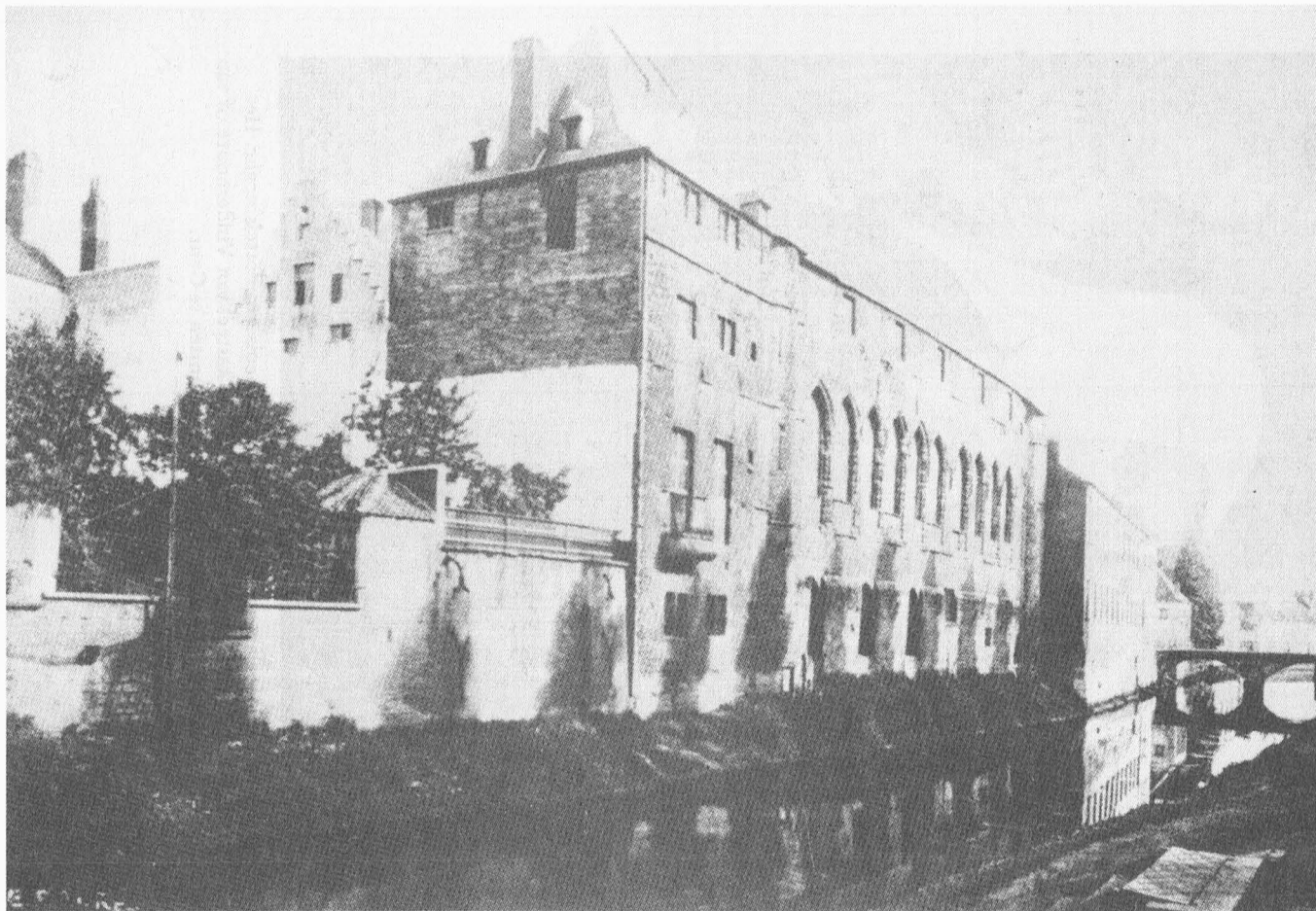
Op 25 juli 1521 gingen de echtgenoten Lieven van Pottelsberghe-Lievine van Steelant over tot het oprichten van een beurzenstichting waarbij tien arme kinderen op hun kosten mochten onderwijs volgen en dit voor een termijn van vier jaar. Hiervoor gaf hij een som van 34 ponden, 3 schellingen en 4 deniers. Deze fondatie was eeuwigdurend zodat er na iedere periode van vier jaar tien andere kinderen van dit voorrecht mochten genieten. Zeven van de tien volgden de lessen in het St. Jeronimushuis of klooster der Hieronimieten te Gent. Dit St. Jeronimushuis werd ook nog genoemd "ten Fraters" (4). Het was ondergebracht in de gebouwen van het Geraard de Duivelsteen en het gebouw ernaast, het zogenaamd huis van Calcken, op de plaats waar zich nu de Nationale Bank bevindt. Op 12 maart 1525 reeds werd de stichting door Lieven met 80 ponden groten Vlaams vermeerderd en dit nadat de Broeders bij de fondateurs geklaagd hadden dat het bedrag welke hun toegezegd was in de stichtingsakte, niet meer volstond. Later, meer bepaald op 20 mei 1529, werd de beurzenstichting grondig gewijzigd. Het getal studenten werd van tien naar dertien opgetrokken. Ingevolge de eerste fondatie mochten drie van de tien kinderen studeren aan de Universiteit van Leuven of enige andere universiteit. De uitverkorenen moesten genoemd worden de "tien (later de dertien) scolieren van Mer. Lievin van Pottelsberghe". Om hen goed te kunnen onderscheiden van de overige kinderen in het St. Jeronimushuis dienden ze steeds in een uniform te lopen. Hoe deze kledij er uit zag zegt ons het artikel XXIII van de fondatieakte uit 1529, nl. : "Item willen ende ordonneren de voorn. fondateurs over hemlieden, haerlieden hoys ende naecomms, dat de voors. XIII scolieren zullen ghecleedt zijn van hun upperste abijte met eenen *roeden keerle*, ende dat die zij van roeden lakene ghemaect, cleerc wijs, achtere wat hooghe

Afb. 1. Lieven van Pottelsberghe met vooraan links zijn oudste zoon Florens welke overleed tijdens zijn studie aan de Universiteit van Orleans (portret in Museum voor Schone Kunsten te Gent). Foto MSK Gent.

Afb. 2. Livina van Steelant met vooraan links François van Pottelsberghe. Het kasteel op de achtergrond is mogelijks het kasteel van Vinderhout of van Wissekerke. Foto Museum voor Schone Kunsten te Gent.

Afb. 3. Het Geraard de Duivelsteen voor de restauratie zoals het er moet uitgezien hebben ten tijde toen er de Rokerels verbleven. Rechts het inmiddels verdwenen huis van Kalken. Foto Rijksarchief Gent.

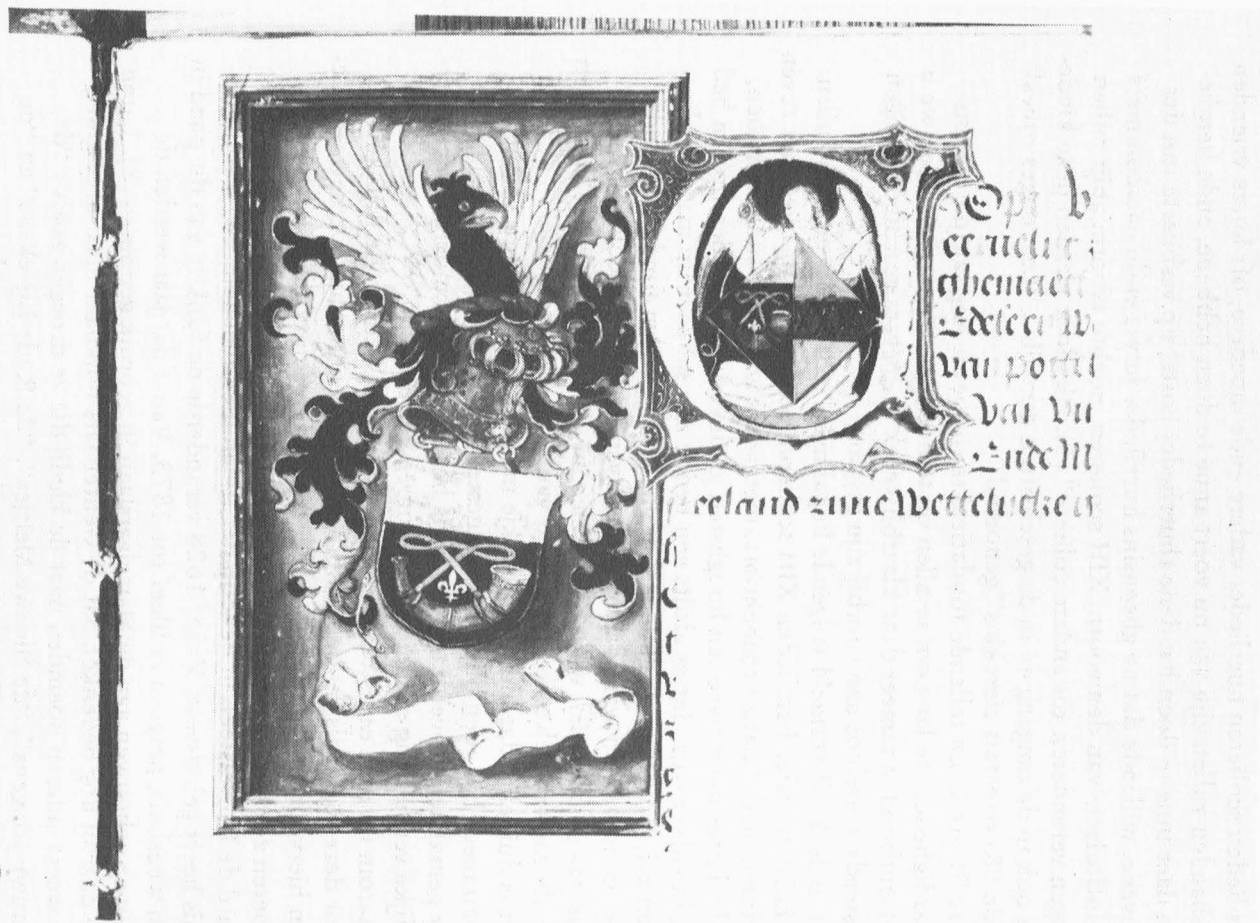
up commende. Ende dat zij draghen zullen zwarte bonnetten, ende also gaen ter hoochmesse. Ende zo wanneer zij ute gaen ad campos, ende in ghelijcke vergaderinghe, de welke roode keerels ende zwarte bonnetten hemlieden scolieren huerlieder vadere ende moedere, oft huere vrienden ghehouden zullen zijn van nu voert anne te doen hebbene, ende hemlieden daer inne te doen haudene thuerlieder coste, up verbuerte van der provene, willende dat ne gheensins huerlieder hoys ende naercommers de intitulacie van den voorn. XIII scolieren, nocte tvoorn. abijt zullen mogen veranderen tot andere coluere" (5). Hierdoor werden deze kinderen ook in de omgang en in de geschriften dikwijls : "Les rouges robes" of de "Rookeerels clerckins" genoemd.

Deze 96 artikelen tellende fondatieakte (6) bevat nog talrijke wetenswaardigheden, te lang om ze allen op te noemen. Eén ervan willen we u niet onthouden temeer daar klaarblijkelijk de meeste geschiedkundigen er steeds achteloos aan voorbij zijn gegaan.

Het artikel XII vermeld volgende bepalingen : "Item boven dien zullen zij hebben onder hemlieden XIII scolieren een camere of twee met zeven bedden, met al datter toebehoort, metgaders wasschen ende wringhen, ende datter maer twee ten hooghsten gheleyt zullen worden up een bedde, in zulker wijs, datter altijts een bedde zijn sal daer up maer een ligghen zal, te wetene de ghuene diet ghelieven zal den fondateurs ende hueren hoys, ten ware datter yement vanden dertien scolieren zeere *scuerfde of droppich* ware (7), of ziec, in welken ghevalle dat hij ligghen zal alleene up tzelve bedde den tijd van zijnder siecte."

Het is duidelijk dat hierin een stukje medische geschiedenis vervat is. Toen reeds had men blijkbaar vastgesteld dat schurft (*scuerfde*) bijzonder gemakkelijk overdraagbaar is via het beddegoed, anders zou een dergelijke vermelding er niet in opgenomen geweest zijn.

Waarom nu juist een straat tussen de Martelaarslaan en de Bijlokevest naar deze Rokerels genoemd werd is niet al te duidelijk. De beweegredenen hiervoor zijn ons niet bekend. We menen echter de oplossing te moeten zoeken in volgende overweging. Het is namelijk zo dat het Gerard de Duivelsteen in de loop der tijden niet alleen het St. Jeronimus-huis heeft gehuisvest. Vanaf 1628 veranderde de functie van dit pand in een weeshuis, hetgeen er bleef tot 1873. Vanaf dat jaar werden de nieuwe gebouwen aan de Martelaarslaan in gebruik genomen (8). Laten we daarbij nog bedenken dat de Gentenaars blijkbaar maar al te graag de weeskinderen noemden naar de kledij die ze droegen zoals : "de Blauwe Jongens", "de Blauwe Meisjes", "de Rode Lijvekens" en "de Kulders". Ook deze laatste term is afkomstig van een kledingstuk dat door de weesjongens gedragen werd. Een kulder is niets anders dan een lederen wambuis die ze droegen. Een afbeelding van zo'n Kulder is nog te zien in het Museum voor Stenen Voorwerpen (St. Baafsabdij) alwaar

Afb. 4. Links : het wapenschild van Lieven van Pottelsberghe met zijn devies : "Plus est en luy". Rechts : sierletter met gedeeld wapenschild Van Pottelsberghe-Van Steelandt. (uit Den Bouck van onser fundatie der XIII scolieren — Hieronymieten nr. 43 fo. 1) Foto Rijksarchief Gent.

de toegangspoort bewaard wordt van het eerste weeshuis, meer bepaald van het gedeelte dat plaats moest ruimen voor het bouwen van de Nationale Bank. Langs weerszijden van deze poort staat een beeld van een Gentse Kulder. Als hoofddeksel dragen ze een ronde hoed.

Heeft men bij het toekennen van de naam Rokerelsstraat, de Rokerels van Lieven van Pottelsberghe verward met de latere Kuldere of hebben deze laatsten ook nog een tijdlang dit roodlaken kleed gedragen? Het juiste antwoord moeten we schuldig blijven. We menen evenwel toch te mogen besluiten dat die naam in die bepaalde buurt terecht is gekomen via het weeshuis op de Martelaarslaan.

David MAES

NOTEN

- 1) Bouwen door de eeuwen heen in Vlaanderen – Stad Gent – 4 NC.
- 2) De heerlijkheid Wissekerke was gelegen op het grondgebied van de gemeente Bazel (voorheen Baerzele genoemd). Lieven van Pottelsberghe verkreeg van Keizer Karel de samenvoeging van de heerlijkheden Wissekerke en Ten Doorent samen met twee landgoederen gelegen op Haasdonk en St. Pauwels. Deze samenvoeging is vervat in de zogenaamde “Akte van de Unie dezer leenen” dd. 25 juli 1520.
- 3) Deze twee portretten werden door Hulin de Loo toegeschreven aan Geraard Horenbaut. Anderen zien hierin het werk van Geraard David.
- 4) In 1946 namen de Broeders Hieronymieten of, zoals we reeds gezien hebben, de Fraters genoemd, het complex van de Broeders van St. Jan-de-Deo over. (Archief-gids Gent – deel 1 door Johan Decavele en Johan Vannieuwenhuysse). Vandaar de benaming Fratersplein.
- 5) Stadsarchief Gent – reeks 301 nr. 84 – fo. 217r tot 222v; Rijksarchief Gent Hieronymieten nr. 43 – Den Bouck van onser fundatie der XIII scolieren inden huuse van St. Jeronymus te Ghendt. Fragmenten van deze akte zijn ook te vinden in : “Gent van den oudsten tijd tot heden” door F. de Potter – deel 4 blz. 530 tot 533.
- 6) In de akte geregistreerd in het schepenboek (SAG. reeks 301 nr. 84) is er schijnbaar een fout geslopen. Bij de nummering van de artikelen heeft men het nr. 94 overgeslagen zodat men daarin tot 97 artikelen komt.
- 7) Dropich (drope) is een kwaadaardige huiduitslag.
- 8) Met de nieuwe gebouwen van het weeshuis op de Martelaarslaan bedoelen we het pand dat inmiddels gedeeltelijk werd gesloopt om plaats te maken voor een vak-school.